

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
CELJE

Oddelek za kmetijsko svetovanje
Trnoveljska cesta 1, 3000 Celje

Avtohtone vrste zelenjadnic

Vzgajati zelenjavo je v slovenskem prostoru je tradicija, ki obstaja od nekdanj. Je bogata ter vrstno in sortno zelo pestra. Še danes marsikje v domačih zelenjavnih vrtovih gojijo in pridelujejo kakšno vrsto in sorto zelenjave, ki so jo podedovali od svojih prednikov. Pogosto je slišati med pridnimi pridelovalci zelenjave in tudi poljščin, da je seme neke zelenjavne vrste še od moje stare mame ali da ga ohranjamo po tradiciji in izročilu svojih staršev. Vsekakor je pravilna odločitev, da takšno tradicijo gojimo čim dlje in bolje. Na takšen način ohranjamo marsikatero sorto ali vrsto, ki jo poznamo iz davnine in bogate zgodovine pridelave takšnih vrst zelenjave. Sodobni in moderni časi, v katerih živimo in mislimo, da je marsikaj novega, sodobnega bolj napredno, predvsem pa boljše, vodi k spoznavanju da je »staro«, tradicionalno ali avtohtono tisto, kar nosi preverjeno kakovost in sigurnost, potrjeno skozi pretekli čas.

Tradicija in avtohtonost

Kot rečeno smo Slovenci, kot zagreti in pridni pridelovalci zelenjave v svojih vrtovih znali že od nekdanj pridelati mnogotere zelenjadnice. Že pred mnogimi stoletji se je v kmečkih vrtovih gojila zelenjava za potrebe prehrane družin. Iz tistih, ne tako davnih časov, so nekateri zavedni pridelovalci zelenjave znali ohraniti nekatere sorte, kot bisere naše tradicije in davnine. Takšnih nekaj sort zelenjadnic smo kot avtohtone (domače) uspeli ohraniti tudi do danes. Avtohtona sorta je tista sorta določene vrste kmetijskih rastlin, ki je nastala iz avtohtonega izvornega genskega materiala in ni bila načrtno žlahtnjena ter se prideluje, vzdržuje in razmnožuje v Sloveniji. Med domače sorte zelenjadnic v skladu z zakonodajo štejemo tudi tiste sorte, ki so bile požlahtnjene v Sloveniji pred več kot 22 leti. Sicer pa poznamo tudi tako imenovane udomačene ali tradicionalne sorte, ki so starejše in se v Sloveniji pridelujejo že več kot 22 let. V skladu z uradno objavljenim seznamom avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin, v Sloveniji najdemo naslednje vrste zelenjadnic, ki vam jih navajam v preglednici.

zelenjadnica	sorta	izvor
Čebula (<i>Allium cepa</i> L. var. <i>cepa</i>)	Belokranjka	domača
	Ptujska rdeča	avtohtona
Česen (<i>Allium sativum</i> L.)	Ptujski jesenski	avtohtona
	Ptujski spomladanski	avtohtona
Belo zelje (<i>Brassica oleracea</i> L. ssp. <i>oleracea</i> convar. <i>capitata</i> (L.) Alef. var. <i>capitata</i> f. <i>alba</i>)	Varaždinsko	tradicionalna
	Kranjsko okroglo	avtohtona
	Emona	domača
	Ljubljansko	avtohtona
Radič (<i>Cichorium intybus</i> L. var. <i>foliosum</i> Hegl.)	Anivip	domača
	Monivip	domača
	Solkanski	avtohtona
Korenje (<i>Daucus carota</i> L. ssp. <i>sativus</i> (Hoffm.) Hayek)	Ljubljansko rumeno	avtohtona
Visok fižol (<i>Phaseolus vulgaris</i> L. ssp. <i>vulgaris</i>)	Jabelski stročnik	domača
	Jabelski pisanec	domača
	Jeruzalemski	domača
	Klemen	domača
	Semenarna 22 (Savinjski sivček)	domača
	Ptujski maslenec	domača
Motovilec (<i>Valerianella locusta</i> L.)	Ljubljanski motovilec	avtohtona
Glavnata solata (<i>Lactuca sativa</i> L.)	Dalmatinska ledenka	tradicionalna
Strniščna repa (<i>Brassica rapa</i> L. var. <i>rapa</i>)	Kranjska okrogla	avtohtona

Česen

Izmed obeh avtohtonih sort česna je čas za sajenje sorte 'Ptujski jesenski' z zimo že minil, a čas za sajenje jarega ali spomladanskega česna še nastopi, ko se bo zima poslovila. Takrat bomo v februarju in/ali od začetka marca sadili sorto česna 'Ptujski spomladanski'. Oblikuje manjše glavice česna kot 'Ptujski jesenski česen'. Glavica je dobro ovita z ovojnimi listi bele barve, ponavadi ne oblikuje cvetnega stebela in ne cveti ter ne tvori semena, ima ožje in svetlejšo zeleno obarvane liste kot pri sorti Ptujski jesenski. Posadimo ga gosteje kot jesenskega. Medvrstni prostor naj bo od 25 do 35 cm, v vrsti na 5 do 8 ali 10 cm narazen. Na tak način porabimo od 10 do 15 kg semena na 100 m² veliki površini. Pri sajenju smo pozorni tudi na globino sajenja, saj so stroki spomladanskega česna manjši, zato jih posadimo na 4 do 5 cm globoko. V ugodnih razmerah (toploti) in dovolj vlažnih tleh česen vznikne v 14 dneh. Posevek česna v začetnih razvojnih fazah potrebuje več talne vlage, ki vpliva na razvoj glavice in strokov česna. Mnogi spomladanski česen raje gojijo, ker je bogat z aromami in se dlje časa dobro skladišči.

Belo zelje

Pogosto je v pridelavi zelja v naši deželi možno srečati in je iskano belo zelje sorte 'Varaždinsko'. Omenjena sorta je uvrščena med udomačene ali tradicionalne sorte. Zelje te sorte je iskano in ga pridelujemo zaradi svojih odlik, kot dobre surovine za pripravo tako naribanega kislega zelja, kot tudi za kisanje celih zeljnih glav. Oblikuje srednje velike, ploščate, dobro zbite glave, ki so težke 2-3 kg. Listi so široko eliptični, zelene barve s slabšim voščenim poprhom. Je srednje pozna sorta; sadike presajamo v vrt ali na njivo v maju, juniju, če želimo pridelek pobirati oktobra oziroma najkasneje novembra. Sadimo na razdaljo v vrsti od 40 do 50 cm. Ter med vrstami na do 70 cm narazen. Varaždinsko zelje je sorta, ki je primerna zlasti za kisanje (tudi celih glav), a je okusna in dobra tudi sveže naribana za solato in druge zeljne jedi. Ob uspešni pridelavi lahko na 100 m² pridelano od 300 do 500 kg zeljnih glav.

Visok fižol

Med domače sorte visokega fižola prištevamo tudi sorto 'savinjski sivček' ali natančneje 'Semenarna 22', ki jo pogosto pridelujejo v Spodnji savinjski dolini, predvsem v hmeljskih žičnicah, kjer lahko pride do izraza njena bujnost in to, da v spodnjem delu rastline slabše cveti in nastavlja stroke. Uspešno jo pridelamo tudi v vrtu, če ji ponudimo oporo visoko več kot 4 m, ker rastlina zraste preko 6m. Ima zelene in široke stroke, kot pridelek se uporablja le zrnje, stroki niso primerni za stročji fižol. Sorta je zelo uniformna, tako po habitusu rastline, kot po pridelku in je močno razširjena med tržnimi pridelovalci Spodnje savinjske doline. Sorta je prepoznavna po sivkasti barvi semena. Sejemo jo v začetku maja, zrnje pa obiramo šele konec septembra ali v oktobru. V dobrih pridelovalnih letinah lahko pridelamo od 2 -3t zrnja/ha, v najugodnejših letih tudi preko 4.000 kg/ha. Letošnja letina ni bila obilna zaradi slabih poletnih vremenskih razmer (vročina in suša).

Korenje

Izhaja iz populacije korenje iz okolice Ljubljane. Odlikuje se koničastimi koreni, ki so dolgi in svetlo rumene barve. Listje je bujno in sivkasto zelene barve. Kadar v drugem letu zacveti lahko iz belih cvetov pridelamo tudi seme. Za oblikovanje korenov potrebuje daljši čas, zato ga sejemo zgodaj spomladi, v vrste medsebojno oddaljene vsaj 25 do 30 cm, da bo do jeseni obilno spravilo korenov. Pazimo, da ga v vrsti ne posejemo pregosto, ker potem oblikuje manjše korene. Koreni so primerni tako za prehrano ljudi, kot za živinsko krmo. Še posebej je ljubljansko rumeno korenje cenjeno pri kuhanju tradicionalne, slovenske, nedeljske goveje juhe. Z malo iznajdljivosti lahko korene skladiščimo čez celo zimo v zasipnicah, vlažni mivki ali pesku, žaganju listavcev ter si na tak način podaljšamo čas samooskrbe z rumenimi koreni.

Repa

Ponavadi jo pridelujemo po pravilu zgodnjih zelenjadnic ob koncu junija ali začetku julija. Sejemo jo za zgodnjo rdečo peso, nizkim fižolom ali zgodnjim krompirjem in pazimo, da je z dušikovimi gnojili ne pognojimo preveč. Poznana je po okroglih korenih, ki so značilno vijoličasti na delu korenov, ki gledajo iz tal, preostali del korena je bele barve. Ima značilno

oblikovane liste z razdeljeno listno ploskvijo. Dobro prenaša tudi nižje temperature v jeseni in daje visoke pridelke, če je poletje primerno vlažno in toplo. Za prehrano so uporabni tudi sveži korenji, sicer pa jo najpogosteje pridelujemo zaradi tega, da jo predelamo v kislino repo, ki je značilna zimska hrana Slovencev. Tisti pridelovalci kisle repe, ki repo lupijo strojno raje posegajo po kranjski podolgovati repi zaradi lažjega lupljenja podolgovatih korenov.

Kaj prinaša sodoben čas v pridelavo zelenjave?

Pogosta je dilema izbirati med sortami ali hibridi. Priporočam vam, da se hibridnih semen ne bojite in vam svetujem, da jih (iz)koristite tudi vi. Še posebej, če želite s pridelavo zelenjave zagotoviti si nekakšno sigurnost in točno želeno lastnost (okus, posebna barva, vonj, dobra ali boljša sposobnost skladiščenja, odpornost na nekatere škodljive organizme,...). Vse dokler so hibridi pridobljeni brez pomoči GSO, tudi na naraven in klasičen način s pomočjo samoopraševanja, se jim ni potrebno izogibati. Sicer pa je odločitev na vsakem posamezniku. V nekaj zadnjih letih so se v pridelavi zelenjave dobro uveljavile tudi cepljene sadike predvsem plodovk. S pomočjo cepljenja na podlago poskušamo omogočiti pridelavo, kjer bo manj težav z boleznimi in škodljivci, ter pridelati bolj kakovostne plodove paradižnika, kumar, paprike, lubenic in melon. Takšen pristop velja izkoristiti, saj so že mnoge pridobljene izkušnje potrdile, da so cepljene sadike kljub višjim cenam, upravičile naložbo in so ponudile pridelek s katerim so bili zadovoljni mnogi pridelovalci.

Igor Škerbot, univ. dipl. inž. agr,
Svetovalec specialist II (za poljedelstvo, vrtnarstvo in okrasne rastline)
KGZS- Zavod CE